

ANTWERPEN

Hoe rekende Antwerpen met vorige epidemieën af?

“Het Stuivenberggasthuis was het modernste van Europa”

Tijdens de meest ingrijpende crisis sinds de Tweede Wereldoorlog kijken historici terug naar de manier waarop we in het verleden met soortgelijke calamiteiten omgingen. Zo ook Vincent Van Roy die in *HistoriANT*, het Jaarboek voor Antwerpse Geschiedenis terugblikkt naar de impact van eerdere epidemieën in onze stad.

“Je kunt de epidemieën uit het verleden niet zomaar gelijkschakelen met de huidige coronacrisis”, zegt medisch historicus Vincent Van Roy. “De vergelijkingen zijn soms grotesk. Neem de Spaanse Griep, de laatste grote pandemie bij ons: 4% van de Belgische bevolking stierf aan die ziekte. Vooral de tweede golf die begon aan het einde van de Eerste Wereldoorlog en doorliep tot in het voorjaar van 1919 was dodelijk. Maar de situatie is nu volledig anders. Als je diezelfde percentages doortrekt naar vandaag zou je in België aan bijna 460.000 doden komen. We mogen hopen dat we dat niet halen.”

In de stad gaf de uitbraak van de Spaanse Griep destijds ook al aanleiding tot voor de hedendaagse Antwerpenaar herkenbare taferelen. Scholen sloten de deuren, net als cinema's en circussen, en het stadsbestuur beval mondkappers aan, afstand houden en genoeg verluchting. Maar Van Roy, die doceerde aan de Universiteit Antwerpen en geschiedenis geeft aan het Atheneum van Merkssem, neemt ons nog veel verder terug in de tijd. Naar de dertiende eeuw om te beginnen, toen de Antwerpenaars een gasthuis bouwden buiten de stad om patiënten met besmettelijke ziektes zo ver mogelijk uit de buurt te houden. Ja, het Elisabethgasthuis lag toen buiten de stad, maar een eeuw later, toen de Zwarte Dood door onze contreien waarde, al niet meer.

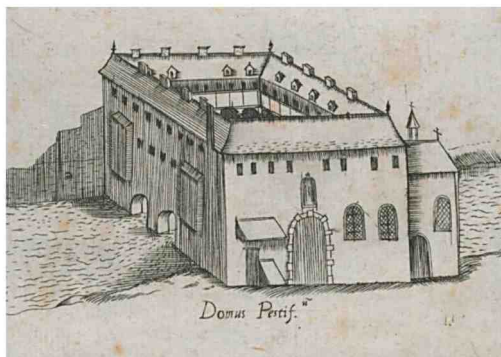
Pesthuizen

Als we nu mensen met corona willen isoleren, zouden we dat misschien ergens in de velden tussen Boechout en Lier moeten doen. Vanaf 1552 deden ze dat in de leprozerie van Dambrugge, een complex van achttien huizen, ondertussen ook al lang ingepalmd door de stad. Er waren nog andere 'pesthuizen', bijvoorbeeld in het open veld tussen Antwerpen en Borgerhout. Inderdaad, waar nu de compleet verstedelijkte Pesthofstraat ligt.

Want ook in Antwerpen's 'gouden' 16de eeuw waarden talloze infectieziekten door de stad. Had u al gehoord van de Engelse Zweetziekte? In 1529 maakte die ongeveer vierhonderd doden, inclusief de toenmalige burgemeester Van Lierde. De ziekte verdween even snel en mysterieus als ze gekomen was. “Dat gebeurt soms”, zegt Van Roy, die

De ziekenzaal van het Stuivenberggasthuis, dat er kwam toen de Blauwe Dood heerste: cholera. FOTO RR

Het 'pesthof'. FOTO ANONIEME TEKENAAR, PRENTENKABINET UNIVERSITEIT ANTWERPEN

Vincent Van Roy
Medisch historicus
“Ze kwamen zelfs vanuit Amerika om te kijken hoe de Antwerpenaars cholera aanpakten.”

ironisch genoeg deze week symptomen kreeg en zich donderdag moest laten testen. Hij wacht nog op de uitslag. “Het was dus niet zomaar *wishful thinking* dat Covid-19 na een tijd gewoon zou opgelost zijn in de nevelen. Het had gekund.”

Eigen schuld

Opvallend is dat onze voorouders vaak een moreel oordeel klaar hadden over wie ziek werd. Ze zouden het wel zelf gezocht hebben, bijvoorbeeld door hun promiscuïteit of algemene 'vuiligheid'. De huizen van pestlieders werden gemarkeerd.

Op de plek van dat 'pesthof' staat vandaag het Stuivenberggasthuis. Dat kwam er in de peri-

Een historische foto van het Stuivenbergziekenhuis. Zicht op de kapel. FOTO RR

ode dat de Blauwe Dood heerste, de cholera, in de tweede helft van de negentiende eeuw. Cholera-uitbraken kwamen er voornamelijk door het drinken of het contact met 'besmet' water. Daarom riep de stad op om zo veel mogelijk de handen te wassen en te ontsmetten en 'subtieler' om te gaan met fecaliën, urine, snot en bloed. Maar Antwerpen nam zelf ook maatregelen om de dodelijke ziekte een halt toe te roepen. Ze dempte de open ruïnen, organiseerde regelmatige huisvuilophalingen en zorgde via de Antwerpse Waterwerken voor drinkbaar water. Vanaf 1892 was de ziekte onder controle.

Het Stuivenberggasthuis speel-

de daar ook een grote rol in. “Dat was toen het modernste ziekenhuis van continentaal Europa”, zegt Vincent Van Roy, die ook medewerker is van het in het ziekenhuis gevestigde Museum Lambotte, waar nu een tijdelijke expo over infectieziekten en klimaat loopt. “Ze kwamen zelfs vanuit Amerika om te kijken hoe de Antwerpenaars het aanpakten. Er was bijvoorbeeld veel aandacht voor triage van patiënten en voor de modernste technieken op het vlak van verwarming, luchtkoeling én ventilatie, ook vandaag heel belangrijk.”

PATRICK VINCENT

HistoriANT 2020, Het Jaarboek voor Antwerpse Geschiedenis, is een uitgave van Gompel & Svavina.